

ทฤษฎีที่เกี่ยวกับที่ว่างในชุมชนเมืองโดยทั่วๆ ไป

ทฤษฎีที่เกี่ยวกับที่ว่างในชุมชนเมืองโดยทั่วๆ ไป

1. ความหมายของที่ว่างในชุมชนเมือง (URBAN SPACE)

ชีวิตของชาวเมืองที่ต้องเผชิญกับสภาพการณ์ที่เลวร้ายที่คอยบั่นทอนสุขภาพร่างกาย และสุขภาพจิตใจนั้น ไม่ต้องสงสัยเลยว่าสิ่งที่เป็นความต้องการอย่างมากอันหนึ่งก็คือ ธรรมชาติ ความงามของต้นไม้ การได้รับกลิ่นหอมของดอกไม้ใบหญ้า ตลอดจนความเพลิดเพลินกับการได้รับอากาศที่บริสุทธิ์ ได้มองเห็นท้องฟ้าที่แจ่มใส มองเห็นเมืองที่เต็มไปด้วยความสวยงามและเป็นระเบียบเรียบร้อย ความต้องการดังกล่าวผลักดันให้ที่ว่างในเมือง (URBAN SPACE) เข้ามามีบทบาทมากขึ้น โดยเฉพาะด้วยคุณสมบัติที่แตกต่างจากสวนสาธารณะ คือ สวนสาธารณะจะอยู่เฉพาะในบางจุดของเมืองเท่านั้น ประกอบกับมีข้อจำกัดในการใช้ประโยชน์ และประกอบกิจกรรมต่างๆ มากมาย แต่ที่ว่างในชุมชนเมืองจะมีการกระจายอยู่ทั่วไปในเขตเมือง รวมทั้งมีความเป็นอิสระในการประกอบกิจกรรมต่างๆ ทำให้ประชากรเมืองให้ความสนใจต่อระบบที่ว่างในชุมชนเมืองมากขึ้นเรื่อยๆ แต่ในทางตรงกันข้าม กลับไม่ค่อยมีผู้สนใจที่จะศึกษาถึงลักษณะและรายละเอียดเพื่อหาข้อมูลต่างๆ ไปพัฒนาระบบที่ว่างในชุมชนเมืองให้ดีขึ้น

สำหรับการศึกษาในครั้งนี้ เป็นความพยายามที่จะศึกษาถึงรายละเอียดส่วนต่าง ๆ ของระบบที่ว่างในชุมชนเมืองทั้งในด้านรูปแบบ บทบาท ตลอดจนการจำแนกประเภท และให้คำจำกัดความที่ถูกต้อง

SPACE หมายถึง อากาศ, บรรยากาศที่เราอาศัย, เนื้อที่, พื้นที่ว่าง

OPEN หมายถึง เปิด, ความเป็นอิสระ, การเคลื่อนไหว

URBAN หมายถึง ในเมือง, ในกำแพงนคร

คำว่า "ที่ว่าง" (OPEN SPACE) หมายถึง ที่ดิน พื้นน้ำ ตลอดจนอากาศบนพื้นที่เหล่านั้น ซึ่งเป็นอิสระเปิดโล่ง หรือมิได้ปกคลุมด้วยสิ่งก่อสร้างใดๆ

ที่ว่างในชุมชนเมือง (URBAN SPACE) เป็นอีกรูปแบบหนึ่งของระบบที่ว่าง (OPEN SPACE) ซึ่งประกอบไปด้วย

1.1 ที่ว่างในชุมชนเมือง (URBAN SPACE) หมายถึง ที่ว่างที่เปิดโล่ง ซึ่งอยู่ในเขตเมืองซึ่งมีลักษณะพิเศษคือ เป็นที่ว่างที่มีการจงใจเว้นว่างเพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์ ประกอบกับการมีกฎหมายข้อบังคับรองรับ หรืออาจถูกกำหนดให้เป็นที่ว่างในความรับผิดชอบของ เอกชน ตัวอย่างเช่น สวนหย่อม ลานเอนกประสงค์ ลานกิจกรรม จัดรั้ว ตลอดจนบ่อน้ำ สระน้ำ

1.2 ที่ว่างนอกเขตเมือง (RURAL SPACE) หมายถึง ที่ว่างบริเวณเปิดโล่ง นอกเขตเมือง มีลักษณะเป็นพื้นที่ขนาดใหญ่ ใช้เป็นแหล่งวัตถุดิบ เป็นแหล่งพักผ่อน พักแรม ตลอดจน เป็นบริเวณสาธารณูปโภคของเมืองเช่น อ่างเก็บน้ำ พื้นที่เกษตรกรรม พื้นที่ป่าชานเมือง เป็นต้น

1.3 ที่ว่างที่มีลักษณะเป็นธรรมชาติ (NATURE SPACE) หมายถึง ที่ว่าง และบริเวณเปิดโล่งตามธรรมชาติ เป็นพื้นที่เพื่อการรักษาและอนุรักษ์ไว้ เพื่อรักษาสภาพแวดล้อม อันได้แก่ พื้นที่ป่า ทะเลสาบ ทุ่งหญ้า บริเวณคุ้มครองสัตว์ป่า และอุทยานแห่งชาติ เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าลักษณะของที่ว่างในชุมชนเมือง (URBAN SPACE) มีความแตกต่าง จากที่ว่างประเภทอื่นอย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะวัตถุประสงค์ของการจัดให้เกิดขึ้นเป็นพื้นที่ว่างใน แหล่งชุมชนที่ว่างในชุมชนเมือง จึงเป็นลักษณะการใช้ที่ดินในเมืองอีกรูปแบบหนึ่ง ที่ควรให้ความสนใจ อย่างมาก เพราะเป็นพื้นที่เอนกประสงค์ที่รองรับสารพัดกิจกรรม และสารพัดความต้องการ ของประชากรเมือง

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2. ประเภทของที่ว่างในชุมชนเมือง

STANLEY B. TANKEL ได้กล่าวไว้ใน "CITIES AND SPACE THE FUTURE USE OF URBAN LAND" ว่าที่ว่างนั้นไม่เพียงแต่ประกอบไปด้วยพื้นดินและพื้นที่ที่ไม่ได้ปกคลุมด้วยสิ่งก่อสร้าง แต่รวมไปถึงอากาศและแสงสว่างซึ่งอยู่เหนือพื้นที่นั้นด้วย

โจเซฟ เดอ คลารา และ ลี คอปเพลแมน (JOSEPH DE CLARA AND LEE KOPPELMAN)¹ ได้จัดประเภทที่ว่างออกเป็น 6 ประเภท ได้แก่

2.1 RESOURCE LANDS หมายถึง บริเวณที่เป็นแหล่งวัตถุดิบ หรือพื้นที่ที่ใช้ในการผลิต ได้แก่

1. พื้นที่ป่า
2. ท่งหญ้า
3. เหมืองแร่
4. พื้นที่เกษตรกรรม
5. ทะเลสาบ คลองเก็บน้ำ ส่งน้ำ

2.2 FLOOD CONTROL AND DRAINAGE บริเวณควบคุมน้ำท่วม และการระบายน้ำ ได้แก่

1. บริเวณที่ราบลุ่มที่มีการป้องกันน้ำท่วม
2. ทางระบายน้ำ ลำธาร คูคลอง
3. บริเวณที่มีการควบคุมการพังทลายของดิน

2.3 URBAN UTILITIES SPACE บริเวณสาธารณูปโภคของเมือง

1. อ่างเก็บน้ำ
2. บริเวณที่ปรับปรุงโดยการถมดิน
3. บริเวณโรงกำจัดน้ำเสีย

2.4 RESERVES AND PRESERVES บริเวณอนุรักษ์และสงวนรักษา

1. พื้นที่ป่าที่ยังไม่ได้จัดทำเป็นที่พักผ่อน
2. บริเวณคุ้มครองสัตว์ป่า
3. พื้นที่ป่าสงวนไว้สำหรับการพัฒนาเมือง

1. JOSEPH DE CLARA AND LEE KOPPELMAN 2D ED

<NEW YORK : VAN NOSTRAND REINHOLD, 1975,> P. 42-44

2.5 GREEN OPEN SPACE หมายถึงพื้นที่สีเขียวต่างๆ

1. พื้นที่ป่าทั้งหมด
2. บริเวณที่ควบคุมการพัฒนาเพื่อรักษาสภาพธรรมชาติ เช่น สวนสัตว์เปิด
3. สวนอุทยาน อุทยานแห่งชาติ
4. ที่พักผ่อนหย่อนใจ ได้แก่ สวนสาธารณะในเมือง สนามกอล์ฟ สนามเด็กเล่น สระว่ายน้ำ สนามเทนนิส สถานที่ปิกนิก
5. ที่ว่างที่เกิดจากการพัฒนาเมือง ได้แก่ GREEN BELTS, GREENWAYS BUFFERS, PLAZA, MALLS, SQUARE

2.6 CORRIDORS OPEN SPACE

1. เขตทาง (RIGHT OF WAY SPACE) ได้แก่ ริมถนน ริมแม่น้ำ ริมทางรถไฟ ล้ำคลอง
2. ลานจอด (LANDING SPACE) ได้แก่ สนามบิน ลานจอดรถ
3. บริเวณที่จัดทำเป็นที่ว่าง โดยรักษาสภาพธรรมชาติไว้ (SCENIC AND ENVIRONMENTAL CORRIDOR)

จากผังเมืองรวมของ SANTA CLARA COUNTRY ในประเทศสหรัฐอเมริกา ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับแผนพัฒนาสวนสาธารณะ ที่พักผ่อนหย่อนใจ และที่ว่างนั้น ได้จัดประเภทที่ว่างในเขตเมืองไว้ ดังนี้

- 1) บริเวณที่เป็นแหล่งเกษตรกรรม (AGRICULTURE OPEN SPACE)
- 2) บริเวณที่ว่างทั่วไป ซึ่งเกิดจากการพัฒนาเมือง และมีประโยชน์ใช้สอย (FUNCTIONAL OPEN SPACE) เช่น
 - 2.1) ที่ว่างในสถาบันการศึกษา และสถาบันวัฒนธรรม (CULTURAL AND EDUCATIONAL OPEN SPACE) ได้แก่
 - ที่ว่างในโรงเรียน
 - ที่ว่างในมหาวิทยาลัย
 - ที่ว่างในวัด
 - ที่ว่างในพิพิธภัณฑ์
 - ที่ว่างในสถานที่ราชการต่างๆ
 - 2.2) ที่ว่างบริเวณสาธารณูปการต่างๆ (PUBLIC FACILITIES)
 - ที่ว่างในโรงพยาบาล
 - ที่ว่างในสถานีรถไฟ
 - ที่ว่างในถนน
 - ที่ว่างในท่าน้ำ
 - ที่ว่างในสนามกอล์ฟ
 - ที่ว่างในสนามบิน
- 3) สวนและบริเวณที่พักผ่อนหย่อนใจ (PARK AND RECREATION)
 - สวนสาธารณะ
 - สวนสัตว์

สนามเด็กเล่น

สนามกีฬา

นอกจากนี้ ยังได้มีการจำแนกของที่ว่างว่างไว้หลายลักษณะ ตามที่แต่ละกลุ่มจะหยิบยกปัจจัยตัวโตมาเป็นเกณฑ์ ในการจำแนกแจกแจงชนิดของที่ว่าง

การจำแนกที่ว่างว่าง โดยดูจากลักษณะของที่ว่างๆ นั้นได้มีการจำแนกไว้เป็น 4 จำพวก

1) RESOURCE LAND ที่ว่างที่ว่างที่เป็นทรัพยากร ได้แก่ ที่ว่างนา ที่เกษตรกรรม พื้นที่ป่า เป็นต้น

2) URBAN UTILITY SPACE หมายถึง ที่ว่างเพื่อประโยชน์ใช้สอยในชุมชน ได้แก่ สวนสาธารณะ ลานเอนกประสงค์ สนามเด็กเล่น เป็นต้น

3) FLOOD CONTROL ที่ว่างซึ่งเว้นไว้เนื่องจากน้ำท่วมหรือป้องกันน้ำท่วมหรือเพื่อระบายน้ำ เป็นต้น

4) ที่สงวน (RESERVE) เป็นที่ว่างที่สงวนไว้เพื่ออนุรักษ์ รักษาสภาพแวดล้อม หรือเพื่อรักษาสภาพและคุณค่าของทางศิลปะ เป็นต้น

การจำแนกตามลักษณะของประโยชน์ใช้สอย

1) OPEN UTILITY ที่ว่างสำหรับสิ่งอำนวยความสะดวกในด้านสาธารณูปโภค เช่น ระบบจัดหาน้ำ ระบบการระบายน้ำ ระบบการป้องกันน้ำท่วม แนวสายไฟฟ้า ฯลฯ

2) OPEN GREEN ที่ว่างที่เป็นสีเขียวหรือไม่จำเป็นต้องเป็นสีเขียวก็ได้แต่เป็นที่ว่างที่ใหญ่พอสมควร ได้แก่ สวนสาธารณะ ที่พักผ่อนหย่อนใจ พลาซ่า แนวสีเขียวของเมือง (GREEN BELTS) สนามกีฬา สนามเด็กเล่น ฯลฯ

3) GORRIDOR SPACE ที่ว่างสำหรับการสัญจร ถนนหนทาง ทางเดิน คลอง ฯลฯ

การจำแนกตามลักษณะโครงสร้าง

1) GREEN ที่ว่างส่วนที่เป็นสีเขียว ได้แก่ สนามหญ้า สวนสาธารณะ สนามกีฬา

2) PAVED ที่ว่างส่วนที่มีวัสดุปูปิด (ลาด) ส่วนที่เป็นการก่อสร้าง ได้แก่ จัตุรัส ลานเอนกประสงค์

นอกจากนี้ยังรวมไปถึงการแบ่งแยกที่ว่างตามลักษณะของตำแหน่งที่ตั้งได้แก่

1) ที่ว่างในชุมชนเมือง (URBAN SPACE) เป็นที่ว่างเพื่อประโยชน์ใช้สอยในชุมชนเมือง ได้แก่ สวนสาธารณะ สนามเด็กเล่น สนามกีฬา ฯลฯ

2) ที่ว่างนอกเขตเมือง (RURAL SPACE) เป็นที่ว่างที่กว้างขวางต้องการพื้นที่มาก ๆ จึงอยู่ห่างจากเขตพักอาศัย และเป็นพื้นที่เพื่อการใช้ประโยชน์โดยส่วนรวม เช่น บริเวณควบคุมน้ำท่วมและระบายน้ำ แหล่งวัตถุดิบของเมือง พื้นที่เกษตรกรรม

3) ที่ว่างตามธรรมชาติ (NATURAL SPACE) เป็นที่ว่างที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ และมีการสงวนรักษาไว้ให้คงสภาพเดิม เช่น แม่น้ำ ลำคลอง บริเวณคุ้มครองสัตว์ป่า พื้นที่ป่าวนอุทยานอุทยานแห่งชาติ ฯลฯ

จะเห็นได้ว่าการแบ่งแยกลักษณะของที่ว่างอย่างมากมาย ตามแต่วัตถุประสงค์ของการจำแนกนั้นๆ ที่ว่างในชุมชนเมือง (URBAN SPACE) มีความสำคัญ และใกล้ชิดกับประชาชนในเขต

เมืองเป็นอย่างมาก ดังนั้นการศึกษารายละเอียดของที่ว่างในชุมชนเมือง จึงเป็นสิ่งสำคัญ และสมควรได้รับความสนใจจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องหรือแม้แต่ตัวประชากรเมืองเองก็ตาม การศึกษาในครั้งนี้จึงเป็นความพยายามของผู้ทำการศึกษา ที่จะศึกษาถึงรายละเอียดของที่ว่างในชุมชนเมืองไม่ว่าจะเป็นการศึกษาลักษณะรูปแบบ และบทบาทของที่ว่าง ตลอดจนแนวทางการพัฒนา และปรับปรุง พื้นที่ว่าง เพื่อเพิ่มประโยชน์การใช้สอยแก่สังคมเมืองต่อไปในอนาคต

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3. ความเป็นมาของที่ว่างในชุมชนเมือง

จากหลักฐานทางโบราณคดีพบว่า เมื่อประมาณ 1200 - 1600 ปีก่อนคริสตกาลมีชนชาติอยู่ 3 ชนชาติในคาบสมุทรอิตาลีคือ คนพื้นเมือง, HELLENIC GREEKS และ ETRUSCANS ชนชาติที่มีบทบาทความสำคัญกลุ่มหนึ่งคือ พวก ETRUSCANS เนื่องจากเป็นชนชาติที่มีความสามารถในด้านต่างๆ มากมายโดยเฉพาะทางด้านการทหารและการเกษตรกรรม ต่อมาเมื่อ ETRUSCANS อ่อนกำลังลงเนื่องจากความขัดแย้งภายในเมื่อประมาณ 509 ปีก่อนคริสตกาลกษัตริย์องค์สุดท้ายคือ TARQUIN ถูกโรมันกำจัดนับเป็นการเริ่มต้นของสาธารณรัฐโรมัน ชนชาติโรมันมีการสืบทอดอารยธรรมต่างๆ มาจากพวก ETRUSCANS จึงทำให้โรมันเป็นชนชาติที่มีความเจริญอย่างรวดเร็ว และเป็นต้นแบบของอารยธรรมในยุโรป ต่อมาลักษณะชุมชนเมืองของโรมันในอดีตจะปรากฏเป็นโครงสร้างชุมชนระบบตาราง (GRID PRAN) และมีการวางผังเมืองแบบ MILITARY PLANNING

จากความเชื่อที่ว่า เมืองเป็นเครื่องมือของจักรวรรดิ โรมันมีจึงองค์ประกอบของเมืองที่สำคัญซึ่งสะท้อนความเชื่อดังกล่าวคือ FORUM ซึ่งเปรียบเสมือน GOVERNMENT CENTER หรือ ADMINISTRATIVE CENTER FORUM ได้รับการออกแบบอย่างสง่างามด้วยอาคารขนาดใหญ่ (MONUMENTAL SCALE) ล้อมรอบที่โล่งว่าง ซึ่งประดับด้วย STREET FURNITURE เช่น น้ำพุ รูปปั้น เนื่องจากความต้องการด้าน SYMBOLIC FUNCTION ของความยิ่งใหญ่และเสถียรภาพของ GOVERNOR ซึ่งปรากฏที่ FORUM นี้ องค์ประกอบอื่นๆ ของเมืองคือ THERMAE, THEATER, STADIUM (สนามกีฬา) และ COLLOSEUM (สนามยุทธกีฬา) เกิดในตอนปลายของจักรวรรดิโรมัน จาก BREAD & CIRCUS POLICY คือนโยบายให้ชาวโรมันได้รับความบันเทิงในชีวิตจนไม่มีเวลาคิดเรื่องการเมือง การต่อต้านและการจลาจล สมัยโรมันนับว่าเป็นยุคที่ที่ว่างในชุมชนเมืองมีบทบาทมากต่อระบบการปกครอง และการดำรงชีพ ในชีวิตประจำวันของชาวโรมัน หลังจากที่จักรวรรดิโรมันเสื่อมสลายเมื่อ ค.ศ. 467 ก็เริ่มเข้าสู่ยุคกลาง ซึ่งลักษณะของชาวเมืองในสมัยกลางมีรูปแบบการเติบโตแบบ CONCENTRIC GROWTH เริ่มจาก 2 ศูนย์กลางของชุมชน คือ วัด และปราสาท แวดล้อมด้วยบ้านซึ่งมีขอบเขตตามที่นาและทางเดินของวัวประกอภกันขึ้นเป็นส่วนหนึ่งของเมืองต่างๆ ซึ่งมีศูนย์กลางย่อยที่โบสถ์ประจำถิ่นและศาลาสมาคมช่างฝีมือ โดยมีที่ว่างในชุมชนเป็นตัวเชื่อม มีลักษณะเป็นจัตุรัสของเมืองถูกใช้เป็นที่ตลาดสดของท้องถิ่น และประกอบกิจกรรมร่วมกันทางสังคม การสุขาภิบาลของเมืองให้บริการทั่วถึงเมื่อประชากรมีจำนวนน้อย ไม่แออัด มีที่อาบน้ำสาธารณะ คลองจะเป็นทั้งทางระบายน้ำและเส้นทางคมนาคม รูปแบบของ TOWN DESIGN ในยุคกลางนี้ได้รับการยกย่องว่ามีลักษณะเด่นคือ IMPRESSIVE, CHARMING, ATTRACTIVE

ต่อมาหลังจากผ่านพ้นยุคกลางเข้าสู่ยุคเรเนอซองต์ อิทธิพลทางศาสนา และการเมืองผ่อนคลายความตึงเครียดลงไปมาก เป็นยุคทองแห่งศิลปะและวิทยาการประชาชนชาวยุโรปมีความเป็นอิสระยิ่งขึ้นประกอภกับความก้าวหน้าในทางเทคนิค วิทยาศาสตร์ ซึ่งทำให้เกิดการปฏิวัติทางอุตสาหกรรมแห่งโลก มาสู่ยุคเทคนิควิชาการและเครื่องจักรยนต์กลไกแห่งปัจจุบัน ความเบื่อหน่ายต่อสภาพที่แร้นแค้น รวงโรยเห็นห่างจากธรรมชาติแห่งเมืองที่เกิดขึ้นในสมัยกลาง ก่อให้เกิดปฏิกิริยาในทางนิยมธรรมชาติยิ่งขึ้น จนเกิดขบวนการนิยมธรรมชาติ (BACK TO NATURE MOVEMENT) การคมนาคมขนส่งแผนใหม่ ทำให้ประชาชนสามารถทัศนจรชมความงามตามธรรมชาติได้มากขึ้น เมืองต่างๆ ถือเป็นนโยบายส่งเสริมธรรมชาติในลักษณะการจัดให้มี สวนดอกไม้ สวนสาธารณะ สวนสัตว์ สวนพฤกษศาสตร์ขึ้น ตามริมฝั่งแม่น้ำลำคลอง ตามอะเวนู บูเลอวาร์ด

ต่างๆ มีการปลูกต้นไม้ให้ร่มเป็นทิวแถว ที่ว่างสาธารณะในลักษณะ SQUARE, PROMENADE, PLATA, PIEZZA, PLAZAR, กลายเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของชาวเมืองบางเมืองจัดให้มีป่าสาธารณะริมชานเมือง เพื่อเป็นที่ปิกนิกทัศนาวจรเที่ยวเตร่ซั้มา เช่น เวียนนามิเวียนนาวุต ปารีส มีบัวเดอบูลอง ลอนดอนก็มีคอนมันต่างๆ ภูมิสถาปัตยกรรม (LANDSCAPE ARCHITECTURE) หรือศิลปการจัดพื้นที่ปรากฏทั่วไปในยุโรป โดยเฉพาะแล้วตามชาติ คฤหาสน์ พระราชวัง สวนสาธารณะและบริเวณที่ว่างในอิตาลี อังกฤษ ฝรั่งเศสและเยอรมันการจัดสวนตกแต่งพื้นที่ด้วยต้นไม้ ดอกไม้ สนามหญ้า สระน้ำ ล้ำธารมีผลในการช่วยผ่อนคลายความแออัด ความเคร่งเครียดในการกินอยู่ ทั้งเป็นการส่งเสริมบรรยากาศให้เกิดความสดชื่นสวยงามน่าอยู่ยิ่งขึ้น อิทธิพลของความนิยมรักษารวมชาติขยายตัวไปถึงสหรัฐอเมริกา ที่นั่นมีภูมิสถาปนิกที่มีความคิดริเริ่มอยู่หลายคน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง OLMSTEAD ซึ่งถือว่าเป็นบิดาแห่งภูมิสถาปัตยกรรม เสนอให้มีการสร้างสวนสาธารณะแห่งชาติ (NATIONAL PARK) ตามทำเลที่มีความสวยงามทางธรรมชาติเช่นที่ GRAND CANYON, BRYCE CANYON, YELLOW STONE YOSSMITE NATIONAL PARK เป็นแบบฉบับที่ทั่วโลกรับเอาไปเป็นตัวอย่าง นอกจากนั้นก็ยังมีการสร้าง PARK WAY หรือ SCENIC DRIVEWAY หรือทางรถยนต์ที่ตัดผ่านเข้าไปในทำเลที่สวยงาม ซึ่งได้รับการสงวนรักษาเป็นอย่างดีให้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจที่เหมาะสมกับยุคแห่งยานยนต์

การสร้างสวนสาธารณะ ที่ว่างและลานเอนกประสงค์เริ่มเป็นที่รู้จักมากขึ้นระหว่างปี ค.ศ. 1920 - 1930 ความสัมพันธ์แบบใหม่ของอาคารและที่ว่างเริ่มเกิดขึ้นในการพัฒนาที่อยู่อาศัยขนาดใหญ่ๆ สวนสาธารณะและที่ว่างในชุมชนเมืองเริ่มขึ้นมาตั้งแต่ศตวรรษที่ 18 เช่นที่ ROYAL CRESCENT AND LANDSDOWNE CRESENT BATH AND REGENT' S PARK ในลอนดอน และที่ THE SQUARES OF B. LOOMBURY อย่างไรก็ตามการพัฒนาเหล่านี้ล้วนแต่เกิดขึ้นแต่ในกลุ่มของสังคมชั้นสูง ซึ่งมองข้ามความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ในประเทศ ในระหว่างช่วงต้นศตวรรษที่ 20 นี้ นักวิชาการ นักผังเมือง นักภูมิสถาปนิกกรรม ได้หันมาให้ความสนใจต่อการพัฒนาลักษณะของเมือง การสร้างเมืองในอุดมคติ โดยเฉพาะ HENDRIK PIETER BERLAGE IN HOLLAND AND OTTO WAGNER IN VIENNA ทั้งสองพยายามเสนอแนวทฤษฎีเกี่ยวกับการออกแบบเมืองในอุดมคติ ที่ยังคงรักษาไว้ซึ่งที่ว่างในรูปแบบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นที่ว่างระหว่างอาคาร ถนนเชื่อมต่อระหว่างอาคารและลานเอนกประสงค์หน้าอาคาร อันเคยเป็นแบบแผนที่นิยมกันมากในสมัยศตวรรษที่ 17

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 ได้เกิดวิกฤตการณ์ทางด้านที่อยู่อาศัยขึ้นทั่วโลกส่งผลกระทบต่อรูปแบบของการก่อสร้างและสิ่งปลูกสร้างเป็นอย่างมาก แนวทางใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นเป็นการนำเอาลักษณะเด่นของเมืองในสมัยโบราณมาประยุกต์ใช้ ภายในเขตเมืองมีการสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัยขึ้นมากมาย โดยเฉพาะประเทศที่ถูกทำลายโดยสงคราม การวางแผนโครงการที่อยู่อาศัยขนาดใหญ่ๆ มีความเป็นอิสระมากกว่าแต่ก่อน ข้อกำหนดต่างๆ ถูกละเลยรวมไปถึงข้อกำหนดที่เกี่ยวข้องกับที่อยู่อาศัยและที่ว่างในชุมชนเมือง จนกระทั่งทำให้สภาพของเมืองขาดความเป็นระเบียบเรียบร้อย ขาดความสวยงาม ความเป็นแบบแผนอย่างเดียวกัน ที่ว่างบางประเภทถูกมองข้าม ทำให้ที่ว่างในเมืองเริ่มขาดความสนใจและเริ่มลดน้อยลง ที่ว่างที่เกิดขึ้นก็เพื่อการใช้ประโยชน์ในการเดินทางขนส่ง และประกอบภารกิจเท่านั้น การปลูกสร้างที่อยู่อาศัยขาดการคำนึงที่ว่างสาธารณะโดยสิ้นเชิง แต่อย่างไรก็ตาม การแทรกซึมของที่ว่างในชุมชนเมืองก็เกิดขึ้น โดยเฉพาะในส่วน

กลางของเมืองสำคัญๆ ถึงแม้จะเป็นการพัฒนาที่ผิดยุคผิดสมัยก็ตาม ลักษณะที่ว่างสำหรับเพื่อเป็นที่จอดยานยนต์ มีการแผ่ขยายกว้างขวางออกไป แหล่งเสื่อมโทรมต่างๆ มีการพัฒนาขึ้นพื้นที่ในแนวราบของเมืองมีการพัฒนาขึ้นอย่างมาก แต่อย่างไรก็ดีพื้นที่ส่วนใหญ่ของเมืองก็ยังคงถูกปล่อยปละละเลย โดยเฉพาะพื้นที่เขตรอบนอกของเมือง จะมีลักษณะรูปแบบการพัฒนาที่ไม่มีแบบแผนเพราะขาดการวางแผนที่ดี

ในสมัยต่อมาอิทธิพลของความนิยมรักษารัฐชาติในศตวรรษที่ 18, 19, 20 ทำให้เกิดองค์การหรือสมาคมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เช่น ป่า ภูเขา แม่น้ำ นก สัตว์ และธรรมชาติต่างๆ เกิดสมาคมนิยมไพรหรือธรรมชาติใหม่เช่น SIERRA CLUB, AUDUBON SOCIETY ฯลฯ ทั่วไปในยุโรปและอเมริกาในทางด้านฝั่งเมือง ประเทศต่างๆ ก็พยายามส่งเสริมให้มีการสร้าง GARDEN CITY หรืออุทยานนครส่งเสริมชุมชนที่ไม่แออัด ตกแต่งด้วยต้นไม้ ดอกไม้ สนามหญ้าและความงามแบบธรรมชาติ พรั่งพร้อมไปด้วยสวนสาธารณะ สนามกีฬา โรงเรียน ร้านค้าครบครันและสะดวกสบาย เป็นตัวอย่างของเมืองแห่งยุคปัจจุบัน อันที่จริงแล้ว ชาวเอเชียตลอดทั้งศาสนาและปรัชญาทั่วไปก็สอนให้เรารักษานิยมธรรมชาติมีความเป็นอยู่ที่กลมกลืนเข้ากับธรรมชาติ ดังปรากฏในศิลปวัฒนธรรมคดีเป็นจำนวนมาก ที่เทิดทูนธรรมชาติสภาพที่แวดล้อม วันหนึ่งเมื่อได้ตระหนักในพื้นที่ภูมิวัฒนธรรมอันแท้จริงของเรา ก็คงจะมีการอนุรักษ์และส่งเสริมธรรมชาติ ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าชาวยุโรปและอเมริกา

ทั้งหมดที่กล่าวมาแล้วข้างต้น คือ ลักษณะการพัฒนาเมืองหรือรูปลักษณะของชุมชนตะวันตก ซึ่งมีความผูกพันกับที่ว่าง ว่างในชุมชนเมืองมาตั้งแต่อดีต นอกจากจะเป็นทั้งองค์ประกอบหลักของเมืองแล้ว ที่ว่างยังเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมหลายประเภท การเปลี่ยนแปลงระบบการปกครอง การเปลี่ยนแปลงลักษณะกายภาพของเมือง มีผลต่อการสันทนากการและการใช้ที่ว่างของสังคมในยุคต่างๆ มาตั้งแต่อดีต ซึ่งพอสรุปเป็นช่วงที่สำคัญๆ ดังนี้

สมัยอียิปต์

อันที่จริงแล้ว ยังไม่นับว่ามีกิจกรรมสันทนากการเกิดขึ้นอย่างแท้จริง ที่จะเห็นได้ในบริเวณของเมืองหลักฐานต่างๆบ่งว่าชีวิตของคนอียิปต์เคร่งครัดต่อธรรมเนียม ศาสนาและพระเจ้าแผ่นดิน ดังนั้นลาน ว่าง ในเมืองจึงมักใช้ในกิจกรรมการทำงานเสียมากกว่า อย่างไรก็ตามก็มีการพบว่ามีสวนอยู่บ้าง ในบ้านของชนชั้นผู้นำในสังคม ลักษณะการวางรูปแบบเนื้อที่ของคนอียิปต์ มักมีเส้นแกน และมีลักษณะนำไปสู่จุดหมายอันใดอันหนึ่ง ซึ่งรูปลักษณะนี้สะท้อนชีวิต ความนึกคิดของชาวอียิปต์ได้เป็นอย่างดี

สมัยกรีก

ลักษณะของการชุมนุมเพื่อสันทนากการเกิดขึ้นอย่างแท้จริงในยุคนี้ จากลักษณะส่วนประกอบและตำแหน่งของลาน ว่าง ในเมือง แสดงให้เห็นถึงความเป็นส่วนกลางที่คนในชุมชนสามารถเข้าถึงได้ง่าย และมีกิจกรรมต่าง ๆ เกิดขึ้นในลานอาจเป็นไปได้ที่ว่าเป็นนักคิด นักปรัชญา ประชาธิปไตย มีส่วนทำให้เกิดกิจกรรมเช่นนี้ขึ้นและอาจเป็นไปได้เช่นกันที่ว่าความเป็นนักคิดของชาวกรีก เกิดขึ้นจากการที่มีการจัดระบบสังคม มีการแบ่งแยกหน้าที่กันเป็น พ่อค้า นักปกครอง ช่าง ฯลฯ ทำให้งานของแต่ละบุคคลมุ่งไปในทางของตนได้มากขึ้น คนมีเวลาว่างมากขึ้น เมื่อคนมีเวลว่างก็พยายามหากิจกรรมทำให้ยามว่างซึ่งในยุคนั้นคงได้แก่ การมาพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน นอกจากนี้ยังมีบริเวณเล่นกีฬาอีกด้วย ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ไม่พบมาเลยในชุมชนรุ่นก่อนๆ หาก

จะเปรียบเทียบแล้ว สังคมของกรีกซับซ้อนขึ้นกว่าอียิปต์มากหากจะเอาลักษณะและตำแหน่งของลานโล่งของทั้งสองชาติมาเปรียบเทียบกัน จะเห็นความแตกต่างได้อย่างชัดเจน

สมัยโรมัน

สังคมโรมันมีความซับซ้อนพอๆ กับกรีก แต่ลักษณะของชนชาติผิดกัน สังเกตจากรูปลักษณ์ของงานศิลปะ อาคารลักษณะการใช้สอยของอาคาร โรมันมีลักษณะที่แสดงถึงอำนาจความแข็งแรงมากกว่ากรีก ส่วนการพักผ่อนที่เกิดขึ้นใหม่ในสังคมโรมัน คือ ที่อาบน้ำสาธารณะ พวก HEALTH SPA ต่างๆ ซึ่งการนินยการอาบน้ำแบบนี้นิยมกันมากในภายหลัง ในอีกสังคมหนึ่ง คือ เยอรมัน ถือเป็นการอาบน้ำเพื่อสุขภาพ กิจกรรมนี้ก็ถือเป็นการ RELAX อย่างหนึ่ง ชาวโรมันและเยอรมันที่เหมือนกันอยู่อย่างหนึ่งก็คือความเคร่งครัดในวินัยการทหาร สิ่งที่เกิดขึ้นได้อีกประการหนึ่งในเมือง โรมันคือ ความต่อเนื่องของระบบภูมิทัศน์ (VISUAL RELATIONSHIP) การวางแผนช่องสายตา (VISTA) ซึ่งลักษณะนี้ไม่พบในเมืองของกรีกและอียิปต์

สมัยกลาง

บางคนเรียกยุคนี้ว่า ยุคมืด เป็นยุคที่เกิดการแบ่งแยกชุมชนออกเป็นกลุ่มๆ ทำให้บริเวณที่เป็นส่วนกลางของเมืองซบเซา แต่ละกลุ่มจะหันไปพัฒนาลานโล่งสาธารณะของกลุ่มตนเองซึ่งมักอยู่ติดกับโบสถ์ หากมองทั้งเมืองจะเห็นลานโล่งเป็นจุดๆ ซึ่งไม่มีความต่อเนื่องเชื่อมโยงกัน กล่าวคือคนในเมืองไม่มีความรู้สึกว่าเป็นชาวเมืองนั้น แต่เป็นคนในกลุ่มหนึ่งของเมืองนั้นเท่านั้น นอกเสียจากในยุคหลังๆ ซึ่งสังคมเริ่มแปรไปในยุคนี้เป็นช่วงเฟื่องฟูของ "สวน" เนื่องจากคนเป็นลักษณะ INWARD ORIENTED ดังกล่าวบริเวณพักผ่อนที่จะเกิดในบริเวณกำแพงคือสวนที่มีไม้ดอกไม้ใบประดับสวยงาม รวมทั้งสมุนไพรเพื่อใช้ในการดำรงชีวิต เห็นได้จากปราสาทเก่าต่างๆ ในยุคกลาง

สมัยเรเนอซองต์

เป็นยุคที่ศิลปะและความเป็นสังคมชาวเมืองฟื้นตัวขึ้นใหม่ สภาพสังคมในยุคนี้ไม่ขึ้นกับผู้ครองเมืองอีกต่อไป เป็นยุคการค้าเฟื่องฟู พวกพ่อค้ามีสิทธิ์มีเสียงมากขึ้นและมักเป็นผู้สนับสนุนศิลปะในยุคนี้ลานโล่งสาธารณะกลับมามีบทบาทสำคัญในเมืองอีก พระเจ้าแผ่นดินนิยมสร้างปราสาทอยู่นอกเมือง บริเวณติดกับตัวปราสาทเป็นส่วนตกแต่งแบบเรขาคณิต แต่บริเวณรอบๆ ทั้งไว้เป็นป่าร่มรื่น ในระยะหลังๆ มีบริเวณป่าละเมาะซึ่งกันไว้สำหรับการล่าสัตว์โดยเฉพาะ หนังสือบางเล่มกล่าวว่า คำว่า PARK ที่เราใช้ปัจจุบันนี้ มาจากคำว่า PARC ซึ่งระยะนั้นหมายถึงบริเวณที่กันไว้เพื่อการล่าสัตว์ และบางเล่มกล่าวว่าคำว่า PARC มาจากภาษาละตินซึ่งหมายถึง PARADISE คือสวรรค์นั่นเอง ซึ่งป่าเหล่านี้เองที่ระยะหลังๆ กลายเป็นบริเวณป่าสาธารณะริมขานเมือง

ยุคปัจจุบัน

ยุคปัจจุบันในที่นี้หมายถึงการเริ่มเกิดเมืองในอเมริกา เป็นลักษณะเมืองแบบใหม่ ซึ่งถึงแม้ผู้อพยพจะพยายามสร้างเลียนแบบของดั้งเดิมในยุโรปตามความเคยชิน เมื่อนานๆ ไปก็ไม่เหมือนของเดิมไปได้เพราะระบบสังคมและการปกครองผิดกัน สิ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ทั่วโลกก็คือ การปฏิวัติอุตสาหกรรม ซึ่งนำไปสู่ชีวิตแบบใหม่ การเร่งการผลิต การเติบโตของระบบเศรษฐกิจ การธุรกิจทุกอย่างเติบโตขึ้นเร็วมากจนเมืองเปลี่ยนแปลงตามไม่ทัน เป็นยุคที่มนุษย์ตามเครื่องจักรจนลืมความต้องการของร่างกายและสุขภาพตนเอง เมืองที่เป็นเมืองอุตสาหกรรมจะเป็นเมืองที่สกปรก ผู้คนอยู่กันอย่างหนาแน่น ผู้คนอ่อนแอทั้งสุขภาพร่างกายและจิตใจ นานเข้า

ผู้คนเริ่มคิดถึงธรรมชาติป่าเขาบ้าง แต่ก็ยังไม่อยากทิ้งชีวิตบางอย่างในเมืองจึงเกิดสวนสาธารณะขึ้น สวนสาธารณะในระยะแรกๆเป็น "สวน" จริงๆ คือเต็มไปด้วยต้นไม้ สนามหญ้า เส้นคดโค้งเลียนแบบธรรมชาติ ซึ่งตรงกันข้ามกับเส้นตรงแข็งๆของถนนและอาคารของเมืองอุตสาหกรรมสวนสาธารณะนี้ทำให้สภาพของเมืองดีขึ้น ช่วงนี้เองที่เกิดวิชาชีพนภูมิสถาปนิกขึ้น ระบบสันทนากการและการออกแบบบริเวณก็ก้าวไปเร็วพอกๆ กับสิ่งอื่นๆในสังคมอุตสาหกรรม ในระยะหลังมีเนื้อที่เพื่อการพักผ่อนสำหรับประชาชนมากมายหลายประเภท เกิดเป็นระบบสวนสาธารณะในเมือง (PARK SYSTEM) ประกอบกับความก้าวหน้าในระบบติดต่อทำให้ระยะหลังๆ เกิดเป็น INTERNATIONAL STYLE คือไม่ว่า URBAN PARK ในอเมริกาหรือในยุโรปหรือแม้ในเอเชียบางประเทศจะมีลักษณะเหมือนกันมากขึ้นๆ URBAN PARK ในระยะหลังๆ ไม่จำเป็นต้องใช้เส้นคดโค้งเลียนแบบธรรมชาติอีกต่อไป แต่ใช้ลักษณะการเว้นว่าง พื้นผิวและอื่นๆซึ่งอาจเป็นเพราะคนเริ่มชินกับเส้นเรขาคณิตและยอมให้บริเวณพักผ่อนของเขาเป็นเรขาคณิตกลมกลืนไปกับตัวเมือง ซึ่งลานโล่งสาธารณะนี้จะว่าไปแล้วก็เหมือนกับที่เคยมีในสมัยกรีก โรมันและอื่นๆ เช่นกัน อย่างไรก็ตาม igrkก็ดี ลักษณะการใช้อาจจะแตกต่างกันบ้างในกรีกและโรมันคนใช้เป็นที่พบปะแลกเปลี่ยนความรู้ แต่ในสมัยนี้ใช้เป็นที่นั่งพักผ่อนเงียบๆ หรือเป็นการพักผ่อนเฉพาะตัว ที่เพียงแต่ต้องการให้มีคนอื่นอยู่ในสายตาเท่านั้น

ทั้งหมดที่กล่าวถึงลักษณะของบริเวณเพื่อการพักผ่อนในสมัยต่างๆ มานี้ก็เพื่อเป็นการเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงที่ค่อยๆ เปลี่ยนไปในแต่ละยุค อย่างไรก็ตาม องค์ประกอบอย่างอื่นที่มีได้กล่าวถึงอาจมีส่วนในความแตกต่างเหล่านี้บ้าง เช่น สภาพภูมิอากาศ วัสดุที่ใช้ซึ่งมีผลต่อลักษณะของอาคาร ฯลฯ แต่สภาพพื้นฐานในการเกิดกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งมักมาจากนิสัยหรือความเชื่อหรือความคิดของคนที่ทำกิจกรรมนั้น ยกตัวอย่างเช่น อิตาลีและสเปน มีสภาพภูมิอากาศคล้ายคลึงกัน แต่อิตาลีกลับมีลานโล่งสาธารณะมากกว่าสเปน และชาวสเปนก็ได้กระตือรือร้นที่จะได้ลานโล่งสาธารณะอย่างชาวอิตาลี ทั้งนี้เพราะชาวอิตาลีรักการสังคและรักการใช้ชีวิตนอกอาคารมากกว่าชาวสเปน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

4. ความสำคัญของที่ว่างในชุมชนเมือง

เมืองในสมัยโบราณมีน้อย ประชาชนส่วนใหญ่อยู่ในชนบท มีอาคารเคหะสถานที่ไม่แออัดยัดเยียด เช่นปัจจุบันนี้ วัดวาอารามมีที่ว่างสำหรับพักผ่อนหย่อนใจอย่างพอเพียง วิถีชีวิตก็ไม่สับสนหวั่นไหวหรือเคร่งเครียด ประชาชนต่างมีเวลาพักผ่อนหย่อนใจ ผิดกับประชาชนในสมัยปัจจุบันซึ่งมีบริเวณอาศัยอยู่ในเมืองเพิ่มขึ้นอยู่อย่างอัดแอ ทำให้ราคาที่ดินสูงขึ้นเป็นลำดับ ที่ว่างลดน้อยลงแทบทุกหนทุกแห่ง มีตึกกรามบ้านช่อง ความเป็นอยู่ห่างไกลจากธรรมชาติมากยิ่งขึ้น ชาติแสงแดดอากาศสดใสและบริสุทธิ์ ไม่มีบริเวณสำหรับการพักผ่อนหย่อนใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในย่านคนจนจะมีแต่ความเปียกเสียด่วนวายไกลาหล ชาตความเป็นระเบียบเต็มไปดด้วยอาคารที่สร้างอย่างลวกๆ ขอบที่ไม่มีต้นไม้หรือที่ว่างหรือสนามหญ้าอย่างเพียงพอ เป็นต้นเหตุประการหนึ่งที่ทำให้เกิดแหล่งเสื่อมโทรมขึ้นทั่วไป รัฐบาลในประเทศเจริญจึงเล็งเห็นความจำเป็นจะต้องควบคุมส่งเสริมการกินอยู่ การปลูกสร้างอาคารต่างๆ ตามหลักวิชาผังเมืองเพื่อป้องกันความแออัดเปียกเสียดยัดเยียด โดยกำหนดมาตรฐานให้มีที่ว่างที่มีความงามแบบธรรมชาติเพื่อสร้างบรรยากาศสดชื่นสวยงามสมกับเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจสำหรับทุกชนทุกวัย ยิ่งกว่านี้ยังได้กำหนดมาตรฐานการพักผ่อนหย่อนใจขึ้นมาบังคับใช้ เช่นแต่ละเมืองจะต้องมีอย่างน้อยส่วนสาธารณะนานาชาติ สถานที่เล่นของเยาวชนทั้งในร่มและกลางแจ้ง เป็นการขยายที่ว่างให้กระจายทั่วไปในเมือง ทั้งจะต้องมีเจ้าหน้าที่ผู้เชี่ยวชาญควบคุมการใช้บริการอย่างถูกต้อง เทศบาลจะต้องร่วมมือกับเอกชนและหน่วยการปกครองส่วนภูมิภาคจัดให้มีสถานที่พักผ่อนทั้งที่ภายในและภายนอกเมือง นอกจากการจัดให้มีที่ว่างกระจัดกระจายทั่วเมือง โดยวิธีควบคุมความหนาแน่นของอาคารและความเป็นระเบียบเรียบร้อยแล้ว ยังมีการจัดสร้างอะเวนูบลูเลอวาร์ด (ถนนที่ปลูกต้นไม้สองข้างทาง) สร้างบรรยากาศที่ร่มรื่นด้วยสนามหญ้าและการปลูกต้นไม้ จัดให้มีสถานที่เล่นกีฬาหย่อนใจอีกทั้งสวนสัตว์ สวนพฤกษศาสตร์และอื่นๆบนฝั่งแม่น้ำทะเลและทะเลสาบ

CHARLES ELIOT² ได้พยายามศึกษาเกี่ยวกับเงื่อนไขการใช้ประโยชน์และหน้าที่ของที่ว่าง ในฐานะการเป็นส่วนประกอบของเมืองและได้แบ่งหน้าที่ของที่ว่างออกเป็น 2 ส่วน

1. ที่ว่างเพื่อการใช้บริการ
2. ที่ว่างเพื่อการเป็นส่วนประกอบของเมือง

ศูนย์วิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2 CHARES ELIOT, THE FUNCTION OF URBAN OPEN SPACE (CITIES AND SPACE)

CHRISTOPHER TUNNARD AND BORIS ³ PUSHKAREW ได้กล่าวถึงความสำคัญ ของที่ว่างในชุมชนเมืองว่าที่ว่างในชุมชนเมืองนั้นจะส่งผลกระทบต่อกิจกรรมต่างๆ ในเมืองไม่ว่าจะเป็นขบวนการผลิตและแรงงาน ระบบป้องกันและรักษาความสงบ การตกแต่งประดับประดาเมือง ตลอดจนการพักผ่อนหย่อนใจของชาวเมือง

STANLEY B. TANKEL ⁴ กล่าวถึง ความสำคัญของที่ว่างในชุมชนเมืองไว้ 3 ประการ

1) เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของชาวเมือง ไม่ว่าจะ เป็นรูปแบบการพักผ่อนหย่อนใจ ที่ไม่ต้องออกแรงออกกำลังกาย (PASSIVE RECREATION) หรือการพักผ่อนหย่อนใจที่ต้องการ ออกแรง (ACTIVE RECREATION)

2) เป็นจุดหมายตา เป็นองค์ประกอบของทิวทัศน์เมือง รวมทั้งทำให้เกิดมุมมอง ที่สวยงามสำหรับผู้พบเห็น ในขณะที่เดินและพักผ่อนท่องเที่ยว

3) ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นส่วนตัว หลุดพ้นจากสภาพเมืองที่สับสนวุ่นวาย เกิด ความรู้สึกสบายช่วยทำให้เมืองดูกว้างขวางและเป็นสัดส่วน

จากแนวคิดและทฤษฎีข้างต้น จะเห็นว่าที่ว่างในชุมชนเมืองนั้น นอกจากจะเป็นสิ่ง ที่เกิดขึ้นมาควบคู่กับการพัฒนาเมืองแล้ว ยัง ได้มีบทบาทที่สำคัญในการเป็นส่วนประกอบของเมืองอีก ด้วย บทบาทต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นและ ได้มีผู้ทำการศึกษาจนเกิดแนวคิดทฤษฎีต่างๆ ขึ้นในหลายๆ แง่มุม ซึ่งพอสรุปได้เป็น 2 แนวทาง คือ

1) บทบาทความสำคัญของที่ว่างในชุมชนเมืองต่อประชากรเมือง

2) บทบาทความสำคัญของที่ว่างในชุมชนเมืองต่อการเป็นองค์ประกอบหลักของเมือง

4.1 บทบาทสำคัญของที่ว่างในชุมชนเมืองต่อประชากรเมือง

ในการดำรงชีวิตของมนุษย์นั้นจำเป็นต้องประกอบหน้าที่การทำงาน ต่างๆ เพื่อความอยู่รอด การประกอบหน้าที่การทำงานในรูปแบบที่ต่างกันออกไปการเดินทางเพื่อการ ไปมาหาสู่ระหว่างกัน รวมทั้งการประกอบกิจกรรมต่างๆ นอกเหนือจากหน้าที่การทำงาน สิ่งต่างๆ เหล่านี้ย่อมส่งผลต่อสุขภาพร่างกายของมนุษย์ ทำให้เกิดความเหน็ดเหนื่อย เมื่อยล้า เคร่งเครียด แม้ว่าการทำงานและกิจกรรมต่างๆ จะเป็นสิ่งที่จำเป็น และมีความสำคัญต่อการดำรงชีพในปัจจุบัน

3 CHRISTOPHER TUNNARD AND BORIS PUSHKAREW, MAN-MADE AMERICA (NEW HAVEN : YALE UNIVERSITY PRESS 1963)

4 STANLEY B. TANKEL, (IMPORTANCE OF OPEN SPACE IN URBAN PATTERN : CITIES AND SPACE), P.58

แต่สุขภาพของประชาชนก็มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน ซึ่งการมีสุขภาพที่ดีนั้นขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายประการ เช่น การรับประทานอาหารที่มีประโยชน์และมีคุณค่า การได้รับอากาศบริสุทธิ์ การพักผ่อนอย่างเพียงพอ นอกจากสิ่งเหล่านี้แล้ว มนุษย์ยังต้องการออกกำลังกายซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อสุขภาพ

ที่ว่างในชุมชนเมืองจัดเป็นสถานที่ที่สำคัญแห่งหนึ่งของเมือง ในการรองรับการประกอบกิจกรรมต่างๆ ของชาวเมือง กิจกรรมหลายชนิดเกิดขึ้นและจบลงในเวลาอันสั้น กิจกรรมหลายชนิดมีที่ทำว่าจะจบลงได้ยาก กิจกรรมหลายชนิดก็เกิดซ้ำแล้วซ้ำอีก หลายๆ กิจกรรมเกิดจากความต้องการที่แตกต่างและหลายๆกิจกรรมก็เกิดจากความต้องการที่คล้ายคลึงนั้นหมายถึงบทบาทของที่ว่างที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละกลุ่มชนถึงแม้จะมีบทบาทที่แตกต่างกัน ซึ่งพอจะแบ่งแยกลักษณะบทบาทความสำคัญของที่ว่างในชุมชนเมืองต่อประชากรเมืองได้ดังนี้

4.1.1 เป็นแหล่งสันทนาการ หรือสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ

ในเขตชุมชนเมืองนั้นการพักผ่อนหย่อนใจมีความสำคัญมาก ทั้งนี้เพราะแบบแผนชีวิตของคนในเมืองนั้น ต้องรีบเร่งแข่งขันกับเวลาเพื่อประกอบอาชีพสำหรับเลี้ยงตนเองและครอบครัว ลักษณะและความนิยมในกิจกรรมการพักผ่อนหย่อนใจของประชาชนในแต่ละสังคมย่อมมีความแตกต่างกันตามวัยระดับการศึกษา ระดับรายได้ ตามวัฒนธรรมแต่ละเชื้อชาติ ตลอดจนค่านิยมแต่ละท้องถิ่น

JOHN RATCLIFFE⁵ ได้กล่าวถึงปัจจัยที่สำคัญที่มีความจำเป็นที่จะต้องจัดให้มีการสันทนาการขึ้น โดยเชื่อว่ามีสาเหตุต่างๆ คือ

- 1) ประชากรมีจำนวนเพิ่มสูงขึ้น
- 2) รูปแบบของการทำงานเปลี่ยนไป
- 3) รายได้เพิ่มขึ้น
- 4) ระดับของการศึกษาสูงขึ้น
- 5) การมีรถยนต์อยู่ในครอบครองสูงขึ้น

ในช่วงระยะเวลา 24 ชั่วโมงนั้นมนุษย์มีเวลาว่างหลังจากภาระกิจประจำวัน และเวลาที่เหลือจากการเดินทาง การนอนและการสนองความต้องการของร่างกายด้านสรีรวิทยาและอื่นๆ แล้วการใช้เวลาของมนุษย์ในแต่ละวัน ย่อมแตกต่างกันออกไปตามสภาพสังคมที่มนุษย์อาศัยอยู่

5 JOHN RATCLIFFE , (AN INTRODUCTION TO TOWN AND COUNTRY PLANNING : HUDCHINSON & CO (PUBLISHER) LTD: LONDON, 1975), P. 177-179

OTT ROMNEY⁶ ได้แบ่งการใช้เวลาของมนุษย์เพื่อวัตถุประสงค์ 3 ประการ ออกเป็นช่วงเวลา ดังนี้ คือ

1) ความต้องการทางด้านร่างกาย ได้แก่ การรับประทานอาหาร เป็นต้น จะใช้เวลาประมาณ 10 ชั่วโมง

2) ความต้องการทางด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ การทำงานเพื่อหาเลี้ยงชีพ จะใช้เวลาประมาณ 9 ชั่วโมง

3) ความต้องการทางด้านการพักผ่อนหย่อนใจ จะมีเวลาประมาณ 5 ชั่วโมง จะเห็นได้ว่า จากการแบ่งเวลาที่มนุษย์ใช้ในวันหนึ่งๆ และจากลักษณะกิจกรรมที่มนุษย์ประกอบขึ้นการพักผ่อนหย่อนใจเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญโดยจะใช้เวลาประมาณ 1/3 ของเวลาทั้งหมดในแต่ละวัน โดยที่กิจกรรมต่างๆก็จะมีลักษณะที่แตกต่างกันออกไปการแบ่งประเภทของกิจกรรมการพักผ่อนหย่อนใจนั้นได้มีการแบ่งไว้เป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ⁷ ซึ่งกล่าวได้ดังนี้

4.1.1.1 PASSIVE RECREATION เป็นการพักผ่อนหย่อนใจที่ไม่ต้องออกแรง ออกกำลังกาย แต่เป็นไปในลักษณะความสงบเพื่อผ่อนคลายความเหน็ดเหนื่อยซึ่งได้แก่

- 1) การชื่นชมกับธรรมชาติ ภูมิทัศน์ของเมือง
- 2) การได้ใกล้ชิดกับธรรมชาติ ได้ยินเสียงธรรมชาติ เช่น เสียงน้ำตก นกร้อง ไบไม้ไผ่
- 3) การฟังดนตรีในที่สาธารณะ
- 4) การนั่งเล่นในสวนสาธารณะ
- 5) การชมสัตว์ในสวนสัตว์

4.1.1.2 ACTIVE RECREATION เป็นการพักผ่อนหย่อนใจที่ต้องออกแรงหรือเป็นการออกกำลังกาย ซึ่งได้แก่

- 1) การเดิน
- 2) การขี่จักรยาน
- 3) การเล่นเรือ

6 OTT ROMNEY , (OFF THE JOB LIVING (NEW YORK) : A.S. BARUES & COMPANY , 1945), P.14

7 BRIAN HACKETT , (LANDSCAPE PLANNING AND INTRODUCTION TO THEORY AND PRACTICE (NEW CASTLE, ENG) : ORIEL PRESS, 1971) P.35

- 4) การเล่นกีฬา เช่น วាយน้ำ เล่นฟุตบอล เทนนิส แบดมินตัน เป็นต้น
- 5) การวิ่งออกกำลังกาย

จึงกล่าวได้ว่าการพักผ่อนหย่อนใจหรือการสันทนาการ สามารถสรุปออกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ เท่านั้นคือ ประเภทที่ต้องใช้แรงออกกำลังกายกับประเภทที่ไม่ต้องใช้แรง ซึ่งจากความต้องการของมนุษย์ในการพักผ่อนใจนั้น ก่อให้เกิดการใช้พื้นที่ในเขตเมือง โดยเฉพาะการใช้พื้นที่ว่างในเขตชุมชนเมือง ที่ว่างรูปแบบต่างๆ ถูกใช้เพื่อรองรับกิจกรรมต่างๆ อย่างเต็มที่ ส่วนสาธารณะ ส่วนหย่อม ลานเอนกประสงค์หรือแม้แต่ที่ว่างริมถนนหรือทางเท้าก็ถูกนำมาใช้ประโยชน์กันอย่างเต็มที่ ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นถึงบทบาทที่สำคัญของที่ว่างในชุมชนเมืองต่อการสันทนาการของเมือง

4.1.2 เป็นสถานที่ประกอบกิจกรรมและพบปะสังสรรค์

ชุมชนเป็นระบบสังคมอันหนึ่งซึ่งประกอบด้วยระบบย่อยๆ ซึ่งทำหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นอันได้แก่ การถ่ายทอดวัฒนธรรมให้แก่สมาชิกใหม่ของสังคม การควบคุมทางสังคม การมีส่วนร่วมในสังคม การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ตลอดจนการผลิต การบริโภคและการกระจายสินค้าและบริการในชุมชน นอกจากนี้ชุมชนยังถูกมองว่าเป็นโครงข่ายของการปะทะสัมพันธ์กันทางสังคมอีกด้วย การติดต่อสัมพันธ์กัน การประกอบกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันเกิดขึ้นระหว่างบุคคลกลุ่มต่างๆ เพื่อเป็นการรวมตัวทางสังคมในแง่ของหน่วยทางจิตใจและวัฒนธรรม การติดต่อสัมพันธ์กันประกอบกิจกรรมร่วมกัน จะทำให้เกิดความรู้สึกว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน เป็นความผูกพันร่วมกันของคนที่อยู่อาศัยอยู่ในชุมชนนั้นๆ การที่คนมีความรู้สึกว่าเขาเป็นคนถิ่นนั้นถิ่นนี้ ทำให้เขาเกิดความรู้สึกมีมั่นคงเพราะมีที่ยึดเหนี่ยว ซึ่งผลักดันให้สังคมในชุมชนนั้นมีความสงบและควบคุมได้ง่าย

ที่ว่างในชุมชนเมืองนับว่า มีบทบาทอย่างมากต่อการรวมกลุ่มกันทางสังคมของชาวเมือง การติดต่อพบปะสังสรรค์รวมไปจนถึงการร่วมทำกิจกรรมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น การประกอบพิธีกรรม การประกอบกิจกรรมทางศาสนา การจัดตลาดนัดขายสินค้า การแสดงผลงาน และการละเล่นต่างๆ ฯลฯ กิจกรรมเหล่านี้เกิดขึ้นบนที่ว่างในชุมชนเมืองต่างๆ ไปซึ่งนับได้ว่าที่ว่างในชุมชนเมืองนั้นมีบทบาทที่สำคัญต่อความสงบเรียบร้อยของสังคม และรวมไปจนถึงพัฒนาการของชุมชนนั้นๆ ด้วย

4.1.3 เพื่อสุนทรียภาพด้านการมองเห็น

สุนทรียภาพ มาจากคำกรีกซึ่งมีความหมายเดิมว่า ความสำนึกแห่งการรับรู้ (SENSE PERCEPTION) ในคริสต์ศตวรรษที่ 18 บวมการ์เต็น ได้ให้ความหมายใหม่เป็นการรับรู้และเข้าใจซึ่งถึงความงาม (PERCEPTION AND APPRECIATION OF BEAUTIFUL) การเข้าใจซึ่งถึงเรื่องสุนทรียภาพ โดยทั่วไปแล้วถือเป็นเรื่องของความนึกคิดมากกว่า และความสวยงามนั้นถือว่าไม่ใช่คุณภาพของวัตถุที่สะท้อนเข้าสู่การรับรู้ของผู้มอง หากแต่เป็นคุณค่าที่ผู้รับรู้ใส่ให้แก่วัตถุนั้น ฉะนั้นความงามหรือไม่งามจึงเป็นแต่เพียงความเห็นเท่านั้น แต่ถึงกระนั้นก็ตาม คล้ายคลึงในสภาวะจิตใจของมนุษย์และแนวโน้มในความนึกคิดของประชาชน ที่อยู่ในอารยธรรมและพื้นฐานการศึกษาเดียวกันทำให้ความคิดของมนุษย์ออกมาใกล้เคียงกัน มีความนึกคิดในการให้คุณค่าของสุนทรียภาพออกมาคล้ายคลึงกัน ซึ่งอันนี้ทำให้นักปรัชญาหลายท่าน ถือเป็นหลักการในการกล่าวถึงสุนทรียภาพ ปรัชญาการณที่กล่าวมานั้นนับว่ามีความสำคัญมากในการวางผังเมืองและรูปแบบ

ของที่ว่างในเมือง ความซับซ้อนและความบิดเบี้ยวในงานออกแบบและชุมชน และภูมิทัศน์ของเมือง (URBAN LAND) จะสร้างหลักการหรืออย่างน้อยก็แสดงให้เห็นถึงความสุนทรีย์ให้เกิดขึ้นได้ในรูปใด และพื้นฐานที่เป็นไปได้

สุนทรียภาพของชุมชนในด้านการมองเห็น รวมทั้งสุนทรียภาพในการออกแบบชุมชนก็หมายถึง การออกแบบเนื้อที่ว่างในชุมชนเมืองนั่นเอง การรับรู้สุนทรียภาพแห่งสถาปัตยกรรมนั้น อยู่บนพื้นฐานของความสัมพันธ์ในระหว่างรูปทรงทางนามธรรม ซึ่งขึ้นอยู่กับนิยามของที่ว่างและขึ้นอยู่กับตัวประกอบต่างๆ ซึ่งมีส่วนทำให้สิ่งต่างๆ เหล่านั้นน่าชมเหมือนกับ จังหวะ สี แสงและเงา การรับรู้สุนทรียภาพของการออกแบบเมือง และภูมิทัศน์ของเมืองก็ตั้งอยู่บนพื้นฐานอันเดียวกัน เพียงแต่เน้นในเรื่องของเนื้อที่ว่างมากขึ้น และมีการเอาใจใส่ในเรื่องลักษณะของนิยามในที่ว่างเป็นพิเศษ สิ่งสำคัญในสุนทรียภาพของสิ่งแวดล้อมชุมชนหรือภูมิทัศน์เมืองก็คือ อารมณ์และคุณลักษณะของผู้รับ ในการรับรู้ซึ่งถึงคุณค่าทางสถาปัตยกรรมตัวอาคารมักจะถูกแยกออกไปจากสิ่งต่างๆ ที่ล้อมรอบมันอยู่ แต่สำหรับนักออกแบบชุมชนแล้ว จะต้องคิดถึงผลกระทบที่ต่อเนื่องตามมาของอาคารต่างๆ และที่ว่างทั้งหลายพวกนักทอ่ง เทียวมักจะซาบซึ้งในสิ่งแวดล้อมของชุมชนน้อยกว่าพวกที่อาศัยในเมืองนั้นๆ จะสำนึกหรือกึ่งสำนึกรู้สึกถึงสิ่งแวดล้อมในชุมชนของตัวเองมากกว่า เพราะได้ใช้เนื้อที่ว่างต่างๆ ของเมืองนั้นอยู่เป็นประจำทุกวัน พวกเขาอยู่อาศัยในเมือง อาจจะสำนึกได้ชัดเจนถึงสิ่งแวดล้อมในชุมชนของตน และอาจเกิดความชอบหรือไม่ชอบหรือบางทีก็คลุมเครือซึ่งความชอบหรือไม่ชอบนั้นอาจจะมียอยู่เพียงแต่ไม่สามารถแสดงออกได้โดยชัดเจน คนที่รู้สึกได้ชัดเจนในสิ่งแวดล้อมของชุมชนของตนนั้น อาจชอบผลกระทบเฉพาะบางสิ่งบางอย่าง อาจเป็นถนนที่ร่มรื่นสวยงาม ซึ่งมีรูปโฉมแห่งการหยุดที่ชัดเจน หรืออาจเป็นจัตุรัสที่มีตัวอาคารล้อมทั้งดงาม และเขาอาจจะเลือกเดินไปในทิศทางหนึ่งมากกว่าอีกทิศทางหนึ่ง เพราะความสวยงามกว่า

4.2 บทบาทความสำคัญของที่ว่างในชุมชนเมือง ต่อการเป็นองค์ประกอบหลักของเมือง

ในเมืองแต่ละเมืองมีองค์ประกอบหลักที่มองเห็นได้และเป็นส่วนสำคัญในการจัดทำเมืองให้ดูสวยงามมีความน่าประทับใจทั้งต่อนักท่องเที่ยวและผู้อยู่อาศัย ดังนี้

ธรรมชาติ ได้แก่สิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติที่ยังคงมีอยู่ในเมือง เช่น แม่น้ำ คลอง บึง พรุ ภูเขา ป่าละเมาะ เป็นต้น นับเป็นทรัพยากรที่มีค่าทั้งในด้านประโยชน์ใช้สอยและความงาม บริเวณเหล่านี้สามารถจัดใช้เป็นสถานที่พักผ่อนเพื่อสาธารณสุขประโยชน์ของชาวเมืองทำให้ชาวเมืองได้มีโอกาสชื่นชมกับธรรมชาติ นอกเหนือจากการใช้ชีวิตอยู่ท่ามกลางอาคารและถนนหนทางของชีวิตเมือง เป็นส่วนที่ช่วยให้เมืองมีบรรยากาศผ่อนคลายและมีลักษณะเฉพาะที่ดึงดูดใจอาคารและส่วนประกอบอาคาร ได้แก่ บ้าน อาคารตึกแถว อนุสาวรีย์ รวมถึงส่วนประกอบของอาคาร เช่น ป้าย กันสาด ลานทางเข้าอาคาร

ที่เว้นว่างต่างๆ ได้แก่ สวนสาธารณะ สนามเด็กเล่น ลานอเนกประสงค์ของเมือง ลานเชื่อมระหว่างอาคาร

ถนน ทางเดิน ทางสัญจรต่างๆ ได้แก่ ถนน ทางเท้า ทางจักรยาน ทางรถไฟ รวมถึงแม่น้ำ ลำคลองที่ใช้ในการสัญจร นับเป็นส่วนประกอบของเมืองที่เชื่อมโยงส่วนต่างๆ เข้าด้วยกัน โดยที่ส่วนประกอบของเมืองเหล่านั้น จะเรียงรายและเข้าถึงได้จากแนวทางสัญจรเหล่านั้น

มนุษย์และการประกอบกิจกรรมต่างๆ ได้แก่ ชาวเมืองที่อยู่อาศัยในเมือง ประกอบกับการเคลื่อนไหวทำกิจกรรมในส่วนต่างๆ ของเมือง เป็นส่วนประกอบที่ทำให้เมืองมีชีวิต มีการเคลื่อนไหว บางกิจกรรมทำให้ผู้มาเยี่ยมเยือนเมืองนั้น เกิดความสนใจที่จะเข้าไปสัมผัสและเข้าร่วมในกิจกรรมนั้นๆ ด้วยกิจกรรมนี้มิได้หมายถึงเฉพาะงานเทศกาลพิเศษ แต่หมายถึงกิจกรรมประจำวันของชาวเมืองด้วย เช่น กิจกรรมค้าขาย กิจกรรมพักผ่อน การรอรถประจำทาง เลี้ยงหัวเราะ การพูดคุย เป็นต้น

สิ่งประทับใจหรือสิ่งที่รบกวนทวนำรำคาญใจ เป็นลักษณะของเมืองที่เห็นโดยทั่วๆ ไป คุณภาพหรือสุนทรียภาพของเมือง จะบังเกิดขึ้นได้ย่อมขึ้นอยู่กับส่วนประกอบทางกายภาพที่ดีของเมืองซึ่งเรียกว่า ภูมิทัศน์ชุมชนหรือภูมิทัศน์เมือง โดยส่วนรวมเมืองจะดูสวยและมีความน่าประทับใจต่อผู้มาเยี่ยมเยือนและต่อชาวเมืองได้ หากองค์ประกอบต่างๆ ของเมืองได้รวมตัวกันภายในหลักการดังต่อไปนี้

1) ความเป็นระเบียบ องค์ประกอบแรกที่ทำให้เมืองทุกเมืองสวย คือ ความเป็นระเบียบ คำว่าระเบียบ ในที่นี้หมายความถึง ในด้านความสะอาดในการทำกิจกรรมและทั้งในด้านการเห็นภาพที่ดูเป็นระเบียบเรียบร้อย

ความสะอาดในการทำกิจกรรม ได้แก่ การที่มีการสัญจรสะดวกราบรื่น การหาสิ่งที่ต้องการพบได้สะดวก การทำกิจกรรมทุกอย่างเป็นไปโดยสะดวก ส่วนนี้เป็นส่วนที่ช่วยผู้มาเยี่ยมเยือนให้พร้อมที่จะรับความประทับใจในส่วนอื่นๆ

การเห็นภาพที่ดูเป็นระเบียบเรียบร้อย ได้แก่ การที่ส่วนประกอบต่างๆ ของเมือง ได้จัดรวมกันไว้อย่างกลมกลืน ไม่ก่อให้เกิดความรู้สึกสับสนวุ่นวาย และส่วนประกอบของเมืองเหล่านั้นไม่ดูสกปรก ชำรุด หักพัง จนทำให้ดูคล้ายกับว่าไม่ได้รับการเอาใจใส่

2) ความสบาย ความสบายในที่นี้ หมายถึง ความสบายตามสมควรแก่อัตราภาพ ได้แก่ ความไม่ร้อนจนเกินไป ไม่หนาวจนเกินไป ไม่มีฝุ่นมากจนเกินไป พื้นที่ไม้แคบอัดอัดจนเกินไป ทั้งนี้สภาพแวดล้อมบางอย่างเราไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ เช่น สภาพอากาศ แต่เราสามารถจัดเตรียมบริเวณให้สภาพอากาศนั้นๆ บรรเทาลงได้ เช่น จัดเตรียมร่มเงา การพยายามไม่ให้มีลานรับแดดที่กว้างใหญ่ ซึ่งจะเป็นส่วนเพิ่มความร้อนให้กับบริเวณ การเตรียมพื้นที่ให้ใช้หลบฝนได้ สำหรับเมืองที่มีฝนบ่อยเป็นระยะยาว เป็นต้น

3) การมีสำรูปที่ชัดเจน สำรูปเป็นศัพท์บัญญัติจากคำภาษาอังกฤษว่า IMAGE หมายถึงภาพรวมของสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ปรากฏอยู่ในใจหลังจากที่บุคคลหนึ่งๆ ได้เห็นสิ่งนั้นแล้ว ดังนั้น สำรูปของเมือง ก็คือภาพรวมของเมืองนั้นๆ ที่บุคคลจะจำได้ หลังจากที่ได้ไปเยี่ยมเยือนเมืองนั้นมาแล้ว

ภาพรวมที่ชัดเจนของเมือง ช่วยให้ผู้มาเยี่ยมเยือนรู้สึกมั่นใจในการสัญจรภายในเมืองนั้นๆ และช่วยให้เกิดความสัมพันธ์กับงานนั้นๆ ได้ดียิ่งขึ้นและผลโดยรวม ก็คือบุคคลก็จะเกิดความประทับใจในประสบการณ์ของการได้อยู่ในเมืองๆ นั้น

เควิน ลินซ์ ผู้มีชื่อเสียงเกี่ยวกับการค้นคว้าและวิเคราะห์รูปแบบของเมืองผู้หนึ่ง ได้กล่าวไว้เป็นทฤษฎีที่มีผู้ยอมรับ โดยทั่วไปว่าภาพรวมของเมืองจะเกิดขึ้นได้ด้วยความคิดแจ้งของการรวมตัวขององค์ประกอบ 5 ประการคือ เส้นทาง, ขอบเขต, ย่าน, ที่รวมกิจกรรม และที่หมายตา (PATH, EDGE, DISTRICT, NODE AND LANDMARK)

4) การมีเอกลักษณ์ที่ชัดเจน เมืองทุกเมืองย่อมต้องมีลักษณะเฉพาะของตนเองในด้านใดด้านหนึ่ง เช่น เมืองที่มีลักษณะเฉพาะทางประวัติศาสตร์ หรือมีความเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของชาติเช่น สุโขทัย อโยธยา เมืองที่มีลักษณะทางวัฒนธรรมที่ชัดเจนเช่น เชียงใหม่ ลำปาง เมืองที่มีภูมิประเทศพิเศษเช่น พัทยา ภูเก็ต สงขลา เมืองที่มีการประกอบอาชีพที่น่าสนใจเช่น จันทบุรีทำสวนผลไม้ กระบี่ ทำสวนยางพารา ระนองทำเหมืองแร่ เป็นต้น

เอกลักษณ์ดังกล่าวนี้ หากผู้ไปเยี่ยมเยียนได้รับรู้จะก่อให้เกิดความเข้าใจและรู้จักเมืองนั้นๆ มากขึ้นและมีผลต่อเนื่องทำให้เกิดความพึงพอใจในลักษณะเฉพาะนั้น ทั้งนี้เนื่องจากเป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่ต้องการเข้าไปสัมผัสและรับรู้เรื่องราวต่างๆ ดังนั้นการได้รับรู้ลักษณะเฉพาะบางอย่างก็สามารถเป็นสิ่งดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้าไปสัมผัสด้วย เช่น นักท่องเที่ยวไปเชียงใหม่เพราะความน่าสนใจทางวัฒนธรรม ไปพัทยาเพราะพัทยานันทนาการเป็นต้น จึงเป็นสิ่งสำคัญที่แต่ละเมืองจะต้องรักษาเอกลักษณ์ของตนไว้ และแสดงเอกลักษณ์ให้ปรากฏในลักษณะที่เหมาะสม

5) การมีลักษณะเชิงสุนทรียภาพที่ดี ลักษณะเชิงสุนทรียภาพที่ดี หมายถึงมีลักษณะสวยงามชวนให้ผู้พบเห็นเกิดความสบายใจและรื่นรมย์ใจสุนทรียภาพที่ดีที่จะเกิดขึ้นในเมืองได้แก่ การได้เห็นส่วนประกอบต่างๆ ของเมืองปรากฏในลักษณะที่กลมกลืนสนับสนุนซึ่งกันและกัน มีสีสันทันที่กลมกลืนหรือตัดกัน ในลักษณะที่เหมาะสม

ศูนย์วิทยุทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย